

УДК 94:332.54(476.6)

**АГРАНАМІЧНЫ ПЕРСАНАЛ ДЭПАРТАМЕНТА  
ЗЕМЛЯРОБСТВА ў ПРАВАХ ЗЕМЛЯРОБСТВА І ДЗЯРЖАўНАЙ  
МАЎМАСЦІ ГАРАДЗЕНСКАЙ ГУБЕРНІ ў 1910-1915 ГГ.**

**Галубовіч В.У., Радзюк А.Р.**

УА «Гродзенскі дзяржаўны аграрны ўніверсітэт»

г. Гродна, Рэспубліка Беларусь

У Расійскай імперыі, дзяржавы, пераважная большасць насельніцтва якой была звязана з традыцыйным земляробствам, сістэма ўрадавай навукова-тэхнічнай дапамогі ў галіне сельскай гаспадаркі стала складвацца толькі на пачатку ХХ ст. Літаральна ў апошнія гады існавання імперыі ў структуры дзяржаўных устаноў з'явіліся спецыяльныя аддзелы і быў сфармаваны штат супрацоўнікаў, у функцыі якіх уваходзіла непасрэдная сельскагаспадарчая дапамога.

Чыноўніцкія пасады, звязаныя з агранамічнай працай, з'яўляюцца ў Гарадзенскай губерні на пачатку ХХ ст. адразу ў некалькіх установах, таму ў межах дадзенага артыкула спынімся толькі на персанале Дэпартамента земляробства, які ўваходзіў у склад Управы земляробства і дзяржаўнай маёмасці.

У свеце афіцыйнай статыстыкі, у штаце Управы земляробства і дзяржаўнай маёмасці агранімічнага персанала не было да 1911 г., а звесткі пра асобны Дэпартамент земляробства і чыноўнікаў сельскагаспадарчага профілю былі ўпершыню зафіксаваныя толькі ў так званым “Адрас-календары” на 1912 г. Такім чынам, ужо ў 1911 г. у Дэпартаменце земляробства былі наступныя пасады: старэйшага спецыяліста па сельскай гаспадарцы і адначасова выконваючага абавязкі ўрадавага агранома, якім быў тытулярны дарадца Пётр Васільевіч Лешчанка, і малодшага супрацоўніка на савадстве, якім з'яўляўся тытулярны дарадца Павел Васільевіч Катовіч. Акрамя таго, загадчыкам казённых сенакосаў у Слоніўскім павеце быў вучоны аграном Барыс Андрэевіч Бух [1, с. 97-98]. Колькасць чыноўнікаў павялічылася ўжо ў наступным годзе: да ліку супрацоўнікаў дэпартамента ў 1912 г. адносіліся старэйшыя інструктары па такіх накірунках, як: лугаводства – Мікалай Іванавіч Якаўлеў, палыводства – Уладзімір Іларыёнавіч Базылевіч, савадства – Стэфан Міхайлавіч Цяшэўскі. Існавала пасада інструктара па малочнай гаспадарцы, якую займаў Міхаіл Іванавіч Цуркан [2, с. 26].

Паводле “Адрас-календара” Гарадзенскай губерні на 1915 г. ў штаце Дэпартамента земляробства былі два малодшыя спецыялісты – П.В. Катовіч (па савадстве) і В.В. Макаравіч (па культуры балотаў);

памылкова, бо быў мабілізаваны ў 1914 г. – гл. ніжэй), два старшыя інструктары – У.І. Баточанка (па палыводству) і І.С. Кірухін (па культуры балотаў і лугаводству), пяць малодшых інструктараў – М.І. Цуркан (па малочнай гаспадарцы), Ф.М. Казінец (па палыводству), М.П. Уласаў (па палыводству), Я.С. Жукаў (па пчальарству), Я.В. Карнсеў (па садаводству) [3, с. 25-26].

Адносна пасады ўрадавага агранома Гарадзенскай губерні існуе пэўная блытаніна. Як адзначалася паводле афіцыйнай статыстыкі, у штаце Дэпартаменту земляробства такая пасада з'яўляецца толькі ў 1911 г., а ў вопісе Фонда ўрадавага агранома Гарадзенскай губерні НГАБ у Гародні (ф. 361) сцвярджаецца, што гэтая пасада была ўведзена ў 1912 г. Між тым наяўныя справы фонда фіксуюць такую пасаду ўжо з 1910 г.: першы дакумент, дзе сустракаецца згадка пра ўрадавага агранома, датаваны лістападам 1910 г., і адрасаваны дакумент П.В. Лешчанку [5, арк. 1]. Пётр Васільевіч Лешчанка выконваў абавязкі ўрадавага агранома на працягу 1910 г. і некаторы час ў 1913 г., калі яго змяніў Антон Савіч Елянеўскі. Службовая кар'ера П.В. Лешчанкі да пераходу на пасаду агранома была звязана з Управай земляробства і землекарыстання, дзе ён працаваў яшчэ ў 1908 г. справаводам у чыне калежскага сакратара [4, с. 26]. Аднак не вядома, ці меў ён неабходную кваліфікацыю. А.С. Елянеўскі да прызначэння на пасаду ўрадавага агранома ў Гарадзенскай губерні не быў заўважаны сярод мясцовых чыноўнікаў і, відавочна, быў пераведзены з цэнтральнай Расіі. Доказам гэтага можа быць тое, што на адпачынак ён спецыяльна адпрошваўся ў горад Карачаў Арлоўскай губерні [6, арк. 148-148 адв.]. На долю гэтага, несумненна, адказнага і энергічнага чалавека выпаў вельмі складаны перыяд кіраўніцтва сельскагаспадарчай дапамогай у губерні, якая з 1914 г. знаходзілася на вайсковым становішчы. Сваю функцыю А.С. Елянеўскі фактычна выконваў да верасня 1915 г., а фармальна знаходзіўся на пасадзе яшчэ ў другой палове 1916 г. [9, с. 421-422].

Паводле справаздачы ўрадавага агранома за 1914 г., у штаце дэпартаменту, акрамя самога агранома, былі два малодшых спецыяліста, два старэйшых інструктары і шэсць малодшых, адзінаццаць майстроў па сельскай гаспадарцы і тры практыканты [8, арк. 47]. Штат не быў вялікім, і яго недакамплектацыя не дазваляла выконваць пастаўленыя перад дэпартаментам мэты. Так, у 1914 г. у Дэпартаменце адсутнічаў спецыяліст па жывёлагадоўлі, з-за чаго не быў нават выпрацаваны план мерапрыемстваў у губерні па гэтым накірунку [8, арк. 46 адв.]. Варта таксама адзначыць, што майстры былі

вольнанаёмнымі, а іх рэкрутацыя цалкам залежала ад урадавага агранома.

Пачатак Першай сусветнай вайны істотна паўплываў на персанальны склад Дэпартамента земляробства. Прызыў захапіў і неспрэдна падпарадкаваных гарадзенскаму ўрадаваму аграному. Так, у ліпені 1914 г. быў мабілізаваны спецыяліст па лугаводству В.В. Макарэвіч, з-за чаго абавязкі старэйшага інструктара часова перайшлі на І. С. Кірухіна, а яшчэ 21 траўня 1914 г. А.С. Елянеўскі распачаў хадайнічаць аб прыняцці І. С. Кірухіна на пасаду малодшага інструктара па лугаводству і культурам балот [6, арк. 329].

Асабліва нестабільнай была сітуацыя з вольнанаёмным персаналам. Так, урадавы аграном ў сакавіку 1915 г. накіраваў інфармацыю ў шэраг сельскагаспадарчых школ (Мар'інагорскую, Белакрыніцкую і іншы) пра адкрыццё вакансій у Гарадзенскай губерні: майстра па лугаводству (два месца з акладам 75 руб. і адно месца з акладам 65 руб.), майстра па паляводству (адно месца з акладам 75 руб. і адно месца з акладам 65 руб.), сакратароў дробных сельскагаспадарчых таварыстваў (з акладам 50 руб. і кватэрай без аплаты), сакратара пры выконваючым абавязкі ўрадавага агранома з вопытам справаводчай працы ў земствах ці іншых адпаведных установах (з акладам 100 руб. у месяц) [6, арк. 176-176 адв.]. Але нават жадаючыя не спяшаліся адгукацца на прапанову, паколькі пасады былі часовыя.

Эвакуацыя дзяржаўных устаноў Гарадзенскай губерні ў жніўні 1915 г. ахапіла і супрацоўнікаў Дэпартамента земляробства. Па звестках ўрадавага агранома, на 31 жніўня ў Калугу прыбыло 14 яго падначаленых ды яшчэ сем не дасхалі [7, арк. 163-164 адв.]. Па розных спісах ад 1 верасня 1915 г. у эвакуацыі апынулася каля 20 супрацоўнікаў Дэпартамента [7, арк. 159-159 адв.; арк. 163-164 адв.].

Паводле інфармацыі А.С. Елянеўскага ад 2 верасня 1915 г., увесь эвакуіраваны персанал згодна з цыркулярам Галоўнай управы земляробства і землекарыстання ад 19 жніўня 1915 г. быў накіраваны ў распараджэнне Тульска-Калужскай управы земляробства і землекарыстання ды выявіў жаданне працаваць на нарыхтоўках для арміі [7, арк. 161].

Апарат супрацоўнікаў Дэпартамента земляробства па сельскагаспадарчай спецыялізацыі пачаў фармавацца з 1910 г., калі ў Гарадзенскай губерні была ўтворана пасада ўрадавага агранома. Пасаду ўрадавага агранома губерні ў 1910-1915 гг. займалі П.В. Лешчанка і А.С. Елянеўскі. Акрамя спецыялістаў дэпартамента, урадаваму аграному падпарадкоўваліся вольнанаёмныя супрацоўнікі

па розных накірунках. Сельскагаспадарчую дапамогу на 1914 г. ажыццяўлялі два дзясятка спецыялістаў, пераважна ў галіне паляводства, лугаводства і садаводства. З пачаткам Першай сусветнай вайны ў дэпартаменце востра стала праблема забеспячэння кадрамі, паколькі частка супрацоўнікаў трапіла пад мабілізацыю. Не глядзячы на вайну, праца Дэпартамента не спынялася да жніўня 1915 г., калі ў Калугу былі вывезены як штатныя, так і вольнанаёмныя супрацоўнікі.

#### СПАСЫЛКІ

1. Адрес-календарь и справочная книжка Гродненской губернии на 1912 г. Гродна: Губернская типография. 1911.
2. Адрес-календарь и справочная книжка Гродненской губернии на 1913 г. Гродна: Губернская типография. 1912.
3. Адрес-календарь и справочная книжка Гродненской губернии на 1915 г. Гродна: Губернская типография. 1915.
4. Памятная книжка Гродненской губернии на 1908 г. Гродна: Губернская типография. 1908.
5. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Гародні. ф. 361, воп. 1, спр. 4.
6. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Гародні. ф. 361, воп. 1, спр. 20.
7. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Гародні. ф. 361, воп. 1, спр. 25.
8. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Гародні. ф. 361, воп. 1, спр. 49.
9. Черепица В. П. Город-крепость Гродно в годы Первой мировой войны: мероприятия гражданских и военных властей по обеспечению обороноспособности и жизнедеятельности: монография. Гродно: ГрГУ, 2006.